

Muhafazakâr Kadının Gündelik Yaşam Pratikleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*

A Qualitative Study on Conservative Women's Everyday Life Practices

Fatma TUNÇTAN**

ORCID: 0000-0002-4162-9492

MAKALE BİLGİSİ

Başvuru: 17. 06. 2021
Düzeltilme Talebi: 28. 06. 2021
Son Düzeltilme: 07. 07. 2021
Kabul: 29. 07. 2021
Online Yayın: 15. 08. 2021

Anahtar Kelimeler:

Sosyoloji
Muhafazakârlık
Kadın
Kimlik
Gündelik Yaşam

ÖZ

Muhafazakâr kadının gündelik yaşam pratiklerine odaklanan bu çalışma, gündelik yaşamın "muhafazakâr kadın" tanımlamasını ne şekilde yönlendirdiğini farklı açılardan ele almaktadır. Çalışmada muhafazakâr olarak nitelendirilebilen kadınların gündelik yaşam pratikleri ele alınarak muhafazakâr kadına atfedilen kimliksel öğelerin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu açıdan gündelik yaşam ilişkilerinde muhafazakârlığın kadınlar dünyasında sınırlandırıcı bir kimlik sunup sunmadığı da çalışmada önemli görülmektedir. Araştırma nitel olarak tasarlanmıştır. Kadınların kendi yaşam deneyimlerini derinlemesine analiz etmede bu yöntemin işlevsel olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda muhafazakâr olarak bilinen Konya İlinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak 20 görüşmeciyile yapılan derinlemesine mülakat ve nitel araştırmalarda kullanılan katılımsız gözlem tekniği ile veriler elde edilmiştir. Görüşme bulguları; muhafazakârlığı tanımlama gücü, muhafazakâr rutinler, sosyal dünya ve boş zaman pratikleri, geçmiş ve nostaljiye bakış, tüketim pratikleri, güzellik mottoları temaları çerçevesinde analiz edilmiştir. Görüşmeler sonunda elde edilen veriler ile muhafazakâr kadının yaşam tarzı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuçta, farklı açılardan ele alınan muhafazakâr kadınların gündelik yaşam deneyimleri daha çok "orta halli" yaşam tasavvuru geliştirmeye müsait bir profil olarak öne çıkmasına imkân tanımıştır.

ARTICLE INFO

Submitted: 17. 06. 2021
Revision Requested: 28. 06. 2021
Final Revision Received: 07. 07. 2021
Accepted: 29. 07. 2021
Published Online: 15. 08. 2021

Keywords:

Sociology
Conservatism
Woman
Identity
Everyday Life

ABSTRACT

This study focuses on the daily life practices of conservative women. It mainly looks at how everyday life is mediated in society for "conservative women." It aims to understand the identity elements attributed to conservative women by considering what makes them conservative in their Daily practices. In this respect, whether conservatism presents a limiting identity in the world of women in daily life relations is also considered necessary in the study. The research was designed qualitatively. This method seems to be functional in deeply analyzing women's own life experiences. In this context, analysis was carried out in Konya, which is often regarded as a conservative city. Data were obtained through in-depth interviews with 20 interviewers using the semi-structured interview technique and unattended observation technique used in qualitative research. Interview findings; the difficulty of defining conservatism, conservative routines, social world and leisure practices, perspectives on the past and nostalgia, consumption practices, and beauty mottos are analyzed. The data obtained during the interviews were used to identify the daily practices of conservative women. As a result, the everyday life experiences of conservative women, which are handled from different perspectives, came to the fore as a profile that is more suitable for developing a "middle-class" life conception.

* Bu makale, yazarın 2019 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladığı "Türkiye'de Muhafazakâr Kadının Gündelik Yaşam Pratikleri" isimli yüksek lisans tezinin bir bölümünden uyarlanmıştır.

** **Yazar İletişim/ Corresponding Author:** Fatma Tunçtan (Arş. Gör.), Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Elazığ, Türkiye ✉ fatmatunçtan@firat.edu.tr

Kaynak Gösterimi/ Citing This Article: Tunçtan, F. (2021). Muhafazakâr kadının gündelik yaşam pratikleri üzerine nitel bir araştırma. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2 (2), 18-33. Doi: 10.52108/2757-5942.2.2.2

1 Giriş

Toplum denen geniş muhteva bireyler özelinde ele alındığında kadınların dünyasını anlamak toplumsal dünyanın anlaşılmasına önemli katkılar sağlayabilir. Bu gerçeklikten hareketle sosyal bilimlerde, “kadın” konusuna ayrı bir önem atfedilmiş; bu öneme ithafen pek çok tartışma ve araştırma yürütülmüştür. Söz konusu tartışma ve araştırmaların bir kısmını, muhafazakâr kadınların dünyasına yönelik yorumlamalar oluşturmaktadır. Bu yorumlarda, muhafazakâr olarak nitelendirilen kadınların nasıl bir yaşam pratiği geliştirdiğine yönelik soruşturmalar, önemli bir yerde durmuştur. Muhafazakâr kadınları salt görünümüleri üzerinden değerlendiren çalışmaların muhafazakâr kimliği tanımlamadaki sınırlandırıcı doğasının aşılması gerektiği noktasından hareket etmek böyle bir çalışmanın ortaya çıkmasına imkân tanımıştır.

Toplumsal değişmelerin bireyleri ne şekilde yönlendirdiği gündelik yaşam pratiklerinde daha görünürdür. Değişime karşı nasıl bir tavır geliştirileceği hususunda bir refleks olarak değerlendirilebilen muhafazakârlık toplumsal değişimden kendi payına düşeni almaktadır. Bununla birlikte muhafaza edilen şeyin mahiyeti herkes için farklı olsa da din, gelenek, devlet, aile, toplum muhafazakâr kesimin yaşantısına aktarmayı ihmal etmediği değer ve kurumlar arasında varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu durum bireylerin muhafazakârlığı zihinlerinde konumlandırışlarına da yansımaktadır. Bu konumlandırma gündelik yaşam pratiklerinde de kendini hissettirmektedir.

Muhafazakârlığın nasıl bir yaşam pratiği geliştirmeye imkân tanıyacağı sorunsalından temellenen bu çalışma, ilk olarak muhafazakârlığın nasıl ve ne şekilde bir durum- tutum olduğunun tanımlanması ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Bu sebeple öncelikle muhafazakârlığın ne olduğu, nasıl tanımlanabileceği üzerinde durulmalıdır. Muhafazakârlıkla ilgili yapılmış çalışmaların izlerini takip etmek meselenin literatürdeki yerini anlamlandırmak için izlenen yollardan biri olmuştur. Çalışmanın kavramsal boyutunu muhafazakârlık ve kadın ilişkisi oluşturmaktadır. Diğer taraftan çalışmada muhafazakâr kadın ve gündelik yaşam üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda muhafazakâr olarak atfedilen kadınların dünyasını anlamının imkânlarından olan gündelik yaşamlarını analiz etmek gündelik rutinlerin anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu analizlerle şekillenen bu çalışmada muhafazakâr kadınların gündelik yaşam pratikleri farklı açılardan ele alınacaktır. Toplumsal yapının anlaşılmasının temel taşlarından olan gündelik yaşam gerçekliğini anlama girişimi beraberinde bütünsel bir tablo çizmektedir. Bu tablonun öznesi olarak ele alınan muhafazakâr kadınlar ise gündelik rutinleriyle nasıl bir hayatın kişisi olarak temsil edildiklerini yapılan saha araştırmasında yansıtmaktadır. Muhafazakâr olarak nitelendirilen Konya örneğinde yapılan bu çalışma, muhafazakâr kadına atfedilen kimliksel öğeleri gündelik yaşam pratikleri bağlamında ortaya koyacaktır.

2 Muhafazakârlık ve Kadın: Nedir, Ne Değildir?

Muhafazakârlığı anlayabilmek için öncelikle kavramın anlamını bilmek gerekmektedir. “Mevcut yapıya hayat veren geleneksel değer ve normları koruma taraftarlığı” olarak çevrilen muhafazakârlık (conservatizm), bir yanıla statükoculuk anlamına gelmektedir. Buna ek olarak muhafazakârlık, hızlı değişimle birlikte geleneklerden kopulmasına karşı çıkma manası da içermektedir (Demir ve Acar, 2005: 291). Kavramın muhafaza (koruma) anlamı gündelik yaşamda fazlaca çağrışım yapan anlamlardandır. Hızlı değişime karşı bir duruşu temsil eden muhafazakârlık, var olan durum-tutum ve davranışın sürdürülmesine olumlu yaklaşıma işaret etmektedir. Muhafazakârlık kavramsal olarak koruma anlamına işaret ettiği gibi korunan şeylerin muhtevası da zamana ve mekâna göre değişebilmektedir.

Muhafazakârlığın üzerinde durduğu temel unsurlardan biri, insan doğasının kusurlu yapısıdır. İnsan akli her şeyi anlayabilmek için sınırlı bir kapasiteye sahiptir. İnsanın kusurlu doğası Tanrı karşısında da kusurlu bireyi ifade etmektedir. Bu sebeple muhafazakârlığın ilerleme ve değişime tamamen karşı olmadığını söylemek gerekmektedir. Muhafazakârlığın karşı tutum geliştirmeye imkân tanınması, aydınlanmanın toptan dönüşümcü olan ilerleme fikrine karşıdır. Muhafazakârlara

göre ilerleme ve değişim tedrici bir şekilde mümkün olabilmektedir. Muhafazakârlık değişimden korkarak kaçmaktan ziyade, değişime uygun hale gelmek olarak ifade edilebilir (Oakeshott, 2004: 58). Değişime toptan karşı manifesto geliştirmeyen muhafazakârlık var olanın korunmasına işaret ederek değişimin tepeden inmece tavrına karşı bir duruşu temsil etmektedir.

Muhafazakârlığın değişime olan tutumunun anlaşılması kavramın gelişim seyrinin de anlaşılmasını da gerektirmektedir. Muhafazakârlığın ortaya çıkması, 1789 Fransız İhtilali'nden sonra kabul edilmektedir. Toplumda baş gösteren değişim ve değişimin yarattığı kaos hali, kalıcı değerler beklentisinin yanında bir düzen halini de doğurmuştur. Muhafazakâr sıfatıyla bilinen sosyal bilimciler; aile, din, gelenek, cemaat, ahlak gibi kurumsal olan yapıların savunuculuğunu baskın bir şekilde üstlenmişlerdir (Aydın, 2013: 309). Aile, din, ahlak gibi toplumun temel dinamiklerinin korunmasına vurgu yapan muhafazakârlık bu bağlamda gelenekle yakın ilişkilidir. Muhafazakârlara göre, kişiye aidiyet duygusu veren, köksüzlük hissiyatına düşmesini engelleyen veyahut koruyan, kimliğinin bilincine varmasına vesile olan gelenektir (Erdoğan, 2004: 5). Gelenegin aktarımı ve sürekliliği ile muhafazakârlığın koruma anlayışı birbirini besleyen bir düşünce üslubunun oluşmasına imkân tanımaktadır.

Mollaer'e göre, muhafazakârlık Fransız Devrimi'ne tepki olarak ortaya çıkışından sonra, rasyonel aklın bilgisine karşı kuşkucu, gelenek ile toplumsal hiyerarşi algısını birleştiren, toplumun yeniden kurma ve düzenleme fikrine karşı tepkici bir ideoloji olarak doğmuştur. Sonrasında kapitalizmin önemli bir parçasını teşkil etmiştir. En nihayetinde muhafazakârlık sosyal değişmeye ve kapitalist modernleşmeye değil devrimlere karşı duruşuyla ifade edilmektedir (Mollaer, 2014). Muhafazakârlığın ne olduğunu anlama adına girilen durumlar kavramın farklı çağrışımlarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Bora'ya göre ise muhafazakâr fikriyat genel olarak düşünüldüğünde bir ideoloji olarak tanımlanmayı benimsememiştir. Muhafazakârlık daha çok "düşünce üslubu, düşünüş stili" olarak ifade edilebilmektedir. Muhafazakâr bilinç, bir programdan ziyade bir tavır, soyut hayata karşın somut bir duruşa karşılık gelmektedir (Mannheimden aktaran; Bora, 2014: 57). Muhafazakârlığın ideolojik bir tanımlamaya imkân tanıyan doğası yanında bir duyuş, düşünce ve yaşantı stili olarak tanımlanması meseleyi muhafazakâr yaşam pratiği geliştirmenin olabirliğini düşündürmektedir. Bu noktadan hareketle muhafazakârlığın kimlik olarak bireylerin yaşantısında karşılığı olup olmadığının anlaşılması gerekmektedir. Günümüzün toplum tanımlamalarında yaşanan zamanın oluşturduğu koşullar modernliğin yeni ve daha farklı bir aşamasına geçildiğine işaret etmektedir. Bu yönlendirme postmodern toplum tanımlamalarının yapılmasına ortam hazırlamaktadır. Postmodern toplum olarak tanımlanan düzen ise esnekliğin, kırılabilirliğin, geçiciliğin çağı olarak tanımlanmayı beraberinde getirmektedir. Bu esnekliğin kimliksel tanımlamaları da kırılabilirliğini söylemek yanlış bir ifade olmamaktadır. Bu bağlamda muhafazakârlık gibi kavramlarında yaşanan zamanın ruhuna göre hal aldığını söylemek gerekmektedir. Yeni hal alışlar ise yeni bir durumun varlığına işaret ettiği gibi sürekliliklerinde bu gerçekliğe uygun kalma durumunu hatırlatmaktadır. Muhafaza edilen şeylerin devamlılığı söz konusu olduğu gibi diğer yanıyla da yaşanan gerçekliğe uygun bir muhafazakâr yaşam pratiği sergilenebildiğini söylemek yerinde olmaktadır.

Muhafazakârlığın tarihsel durakları ele alındığında Bora'ya göre farklı izleklere rastlamak mümkündür. Dini, liberal, milliyetçi, siyasal muhafazakârlık gibi farklı bağlamlara işaret eden muhafazakârlığın yaşanan zamana ve mekâna göre tavır geliştirdiğini söylemek yerinde olmaktadır (Bora,2014:61-70). Muhafazakârlığın çok boyutlu dünyasını araştırmak bu çalışmanın konusunu aştığı için muhafazakâr kavramıyla kastedilene belirtmek çalışmanın sınırlılığını çizmek adına gereklidir.

Muhafazakârlığın tanımlanması zor olsa da nihayetinde temel vurgusu gelenekle olan zorunlu bağa ve sistematik doktrin- ideolojilere kuşkucu yaklaşımı bünyesinde barındırarak katı bir duruşa karşı bir üslubu benimsediği noktasında ortak bir kabule karşılık gelmektedir (Erdoğan, 2004: 5-6). İnsan ve toplum etkileşimini düzen ve otorite bağlamıyla ele alan muhafazakâr düşünce, bütün toplumlara evrensel bir siyasal düzen ve söylem getirmediği için doktrin veya ideoloji olarak değil,

tavır ve üslup olarak alana katkı sağlamaktadır. Bu katkı ise toplum dinamiklerini sağlayan refleksi ortaya çıkarmaktadır (Akkaş, 2003: 247-252). Toplumun refleksiğini yönlendiren bir tutum olarak ele alınan muhafazakârlık bu noktada bireylerin dünyasında da karşılığını bulmaktadır.

Kirk'in muhafazakârlığın on prensibi olarak üzerinde durduğu noktaları muhafazakâr tutumun anlaşılması için söylemek gerekmektedir. Süreklilik arz eden ahlaki düzen, geleneklere ve devamlılığa inanç, itiyat (alışkanlıkları devam ettirme), ihtiyat prensibi, çeşitlilik prensibine bağlılık, insan doğasının kusurlu olduğuna inanç, özgürlük ve mülkiyetin birbirleriyle yakinen ilişkili olduğu üzerinde durma, topluma yapılan vurgu (güçlü bir topluluk ruhu), insanın ve iktidarın gücünün ihtiyatlı şekilde sınırlandırılması gerektiğine inanma, süreklilik ve ilerleme fikrini benimse olarak belirlediği hususlar muhafazakârlığın ana çerçevesini oluşturan ilkeler olarak ifade edilebilir (URL 1). Buradan hareketle bahsi geçen refleksiğe dayanan muhafazakârlık bireylerin dünyasında kendine karşılık bulduğu gibi bu çalışmanın öznesini oluşturan muhafazakâr kadın bağlamında da karşılığını bulabilmektedir. Bu hususlar ışığında üzerinde durulan muhafazakâr kadını anlamak nihayetinde "Muhafazakâr kadın kimdir" sorusunun sorulmasını beraberinde getirmektedir. Bu soruya odaklanan bu çalışma muhafazakâr kadın kimliğini anlamayı da gerekli kılmaktadır.

3 Muhafazakâr Kadın Kimliği

Tarihsel açıdan incelendiğinde kadın, gündelik yaşama değen toplumsal değışim ve dönüşümün en ayrıcalıklı ilgiyi hak eden konularından biri olarak ele alınmaktadır. Arka zeminde medeniyet projesini barındırma bağlamıyla tarihsel dönüşümün, diğer ucuyla da cinsiyet ayrımcılığı üzerinden İslami toplumsal yapının en önemli temel taşı olarak görülebilen kadınlar, pek çok çalışmanın referans noktasını oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte sosyal bilimlerde yapılan özel-mahrem alana dair yorumlar, dış-kamusal alan sınırlarının tekrar çizilmesinde kadının görünürlüğü baz alınmaktadır (Göle, 2016: 170). Muhafazakâr kadın ise görünümü ve yaşam pratikleriyle en çok konuşulan kesim arasında yer almaktadır. Bu denli üzerinde durulan muhafazakâr kadının, muhafazakâr kimliği sahiplenme ve gündelik yaşama aktarma hususları kişiden kişiye değışmektedir. Bu farklılıkla beraber muhafazakâr olarak atfedilen kadının ortak bir yaşam pratiği sergileyip sergilemediği çalışmanın temel hareket noktasıdır. Bu noktalara geçmeden önce muhafazakâr kadının görünürlüğü üzerine üretilen söylemlere değinmek gerekmektedir.

"Muhafazakâr kadın" kavramsallaştırmasının 1980'li yıllardan sonra yoğun bir şekilde kullanılması kadınların bu yıllarda muhafazakâr kimlikleriyle görünür olmalarından kaynaklanmaktadır. Genelde kadın üzerine pek çok söylem üretilmektedir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçlerde bu söylemlerde farklılaşmalar olmaktadır. Kadın kimliğinin söylemsel inşası ile birlikte 1980'li yıllar ve sonrasında muhafazakâr kadının toplumsal hayat içerisindeki eylemlerinde ve tutumlarındaki artan görünürlük, muhafazakâr kadın üzerine yapılan yorumlarda kendini hissettirmiştir (Çapçioğlu, 2016: 271-274). Görünürlük ve kadın ilişkisi konuyu kamusal alan ve kadın bağlamına çekmektedir. Bu noktada kamusal alanın dışı açılan kapı olarak kavranan anlamsal doğası kadınların kamusal alanı deneyimlemelerinde modern yaşama pratiklerinin artışıyla birlikte daha yoğun hissedilmektedir.

Modern toplum hayatında değışime uğrayan hususlardan biri de geleneksel dönemde erkekler özdeşleştirilen dış mekânda artık kadınların da bulunmayı talep etmeleriyle mekânı deneyimleme tecrübelerinin farklılaşmasıdır. Erkeğin dış mekânda geçirdiği zaman ve mekânın kullanımı "medenilik" olarak sunulan bir argümandan beslenmektedir. Mekânı ve zamanı deneyimleme noktasında farklılıkların yaşandığı toplumsal konjonktürde kadın, sosyal olarak her türlü yeniliklerden yararlanma noktasında motive edilmektedir. Diğer yandan da değışen mekânlarda bulunmak için toplumsal destekten uzak bırakılabilen kişi olarak kendini inşa etmeye çalışan bir özne olarak konumlandırılabilir (Meriç, 2000: 107-109). Kamusal alanı tecrübe etmesi ile toplumsal yaşamın aktif bir parçası olan kadının Cumhuriyet modernleşmesiyle birlikte girdiği hız

değişim süreci nelerin muhafaza edileceği sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Bu sorunsaldan hareketle görünürlüğü artan muhafazakâr kadın kimliğinin ontolojik inşası da buradan kaynaklanmaktadır. Muhafazakâr kadını doğrudan belirli bir görünümle tanımlamak, konumlandırmak ve salt belirli kalıplara indirgemek mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte muhafazakâr kadın kimliğinin tanımlanması göreceli bir durum almaktadır. Fakat bu durum muhafazakâr kadın kavramsallaştırmasının ortak kabullere imkân tanımadığı anlamına gelmemektedir. Bu ortak kabullerin kadınların dünyasında kendilerince özgün yorum eklenmesine ortam hazırladığı söylenmelidir.

4 Yöntem

Her çalışma kendine has bir yöntem dâhilinde belirlenmektedir. Dikeçligil'e göre, araştırmanın yöntemini belirleme noktasında sosyal bilimciler, ele alınan konunun epistemolojik, ontolojik ve metodolojik yönünü belirleyip, çalışmayı bu dayanaklar üzerine oturtmaktadır. Ele alınan konunun nasıl bir şey olduğunu bilmek (ontoloji), bilginin ne tür bilgi olduğunu saptamak (epistemoloji), bu bilgiye nasıl ulaşılabileceğini belirlemek (metodoloji) ile mümkündür (2017: 11). Bu üç boyutlu perspektife dayanarak yapılan çalışmaların bilimsel ilerlemeye katkısı şüphe götürmez bir gerçektir. Gidilecek yolun çizilmesi esasına dayanan araştırma süreci araştırmacının yol haritasını belirlemektedir. Muhafazakârlık ve kadın ilişkisini gündelik bağlamda anlamayı gerektiren bu çalışmanın felsefi arka planı bu ilişkiyi anlama adına geliştirilen ontolojik zeminle sağlanmıştır. Çalışmanın kuramsal zeminine işaret ederek çalışmanın ne tür bilgi ile açıklanacağını da işaret eden nokta epistemolojik çerçevedir. Araştırmanın epistemolojik boyutu, araştırmanın kuramsal zemine oturtulduğu aşama ve paradigmadır. Bu çalışmada ele alınan paradigma "yorumsamacılık"tır. Kuramsal zemine gündelik hayatın gerçekliği üzerine oturtulan bu çalışmada, gündelik hayatın analizinde "muhafazakâr kadının günlük pratiklerini" şekillendiren rutinler üzerinde durulmaktadır. Çalışma gündelik hayatın içinde sunulan yaşam pratiklerinin muhafazakâr kadın özelinde ele alması itibarıyla bir araştırma deseni içinde çizilmesini gerekli kılmaktadır. Gündelik hayatın rutinlerine odaklanmak konunun anlama dayalı bir şekilde ele alınmasını da beraberinde getirmektedir. Muhafazakâr olarak tanımlanabilecek kadınların gündelik yaşam pratiklerine odaklanılan bu çalışmada nicel verilerden ziyade nitel verilerin yorumuna ihtiyaç duyulmuştur. Gündelik hayatın anlamsal kodlarına ulaşmayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma deseni çizilmiştir. Bu doğrultuda anlama temeline dayanan araştırmada muhafazakâr kadınların gündelik yaşamları -nasıl ve ne- soruları etrafında şekillenmiştir. Bu sebeple araştırma için nitel araştırma desenine uygun olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmış, yapılan birebir görüşmeleri sahada yapılan gözlemler desteklemiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan muhafazakâr kadınlar Konya ili örneklemeyle sınırlandırılmış ve 20 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katı bir amentüsü ve kılavuzu olmayan muhafazakârlığın, muhafazakâr olarak ele alınan kadınlarda tek bir açıdan ele alınması mümkün değildir. Bu bağlamda çalışmada bahsi geçen muhafazakâr kadınlar ile başörtüsü kullanan ve kendi dünyalarında hassasiyetlerine uygun yaşadığını ifade eden kadınlar kastedilmektedir. Meselenin salt dindar kadın tanımlamasına indirgenmeden ele alındığını söylemek gerekmektedir. Görüşmecilerin yaş aralığı 18-45 arasında belirlenmiştir. Yaş hususunda bu tarz bir sınırlamaya gidilmesinin sebebi, çalışma boyunca muhafazakâr kadının, kamusal alanda aktif görünümüyle birlikte değişen gündelik yaşamlarını anlama çabasının sonucu olarak değerlendirilebilir. 45 yaş sonrası kadınların eğitim seviyelerinin düşmesi ile birlikte bu yaş aralığındaki kadınların daha çok ev hanımı olmaları çalışmada yaş aralığının sınırlandırılmasını gerekli kılmıştır.

5 Araştırmanın Bulguları

Muhafazakâr kadın kavramsallaştırmasını anlamak için; muhafazakârlığı tanımlama güçlüğü, muhafazakâr rutinler, sosyal dünya ve boş zaman pratikleri, geçmiş ve nostaljiye bakış, tüketim pratikleri, güzellik mottoları gibi temalar çerçevesinde bulgular analiz edilmiştir. Bu bulguların yorumlanmasında ise çalışmanın temel bulgusu olarak beliren orta halli yaşam tahayyülü geliştiren kadın profili analiz edilmeye çalışılmıştır.

5.1 Muhafazakâr Kadın Kimliğini Tanımlama Güçlüğü

Muhafazakârlık kavramının bireylerin zihin dünyalarında farklı çağrışımlara sebebiyet veren doğası muhafazakârlığın kimlik olarak tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır. Bu zorluk beraberinde muhafazakâr kadın özelinde yapılan yorumlarında çeşitliliğine imkân tanımaktadır. Bununla birlikte muhafazakâr kadın kimliğini anlamaya çalışmak muhafazakâr kadının gündelik yaşamını nasıl planladığını anlamaktan geçebilir. Bu noktadan hareketle toplumsal değişimin ne şekilde sirayet ettiğinin görüldüğü bir alan olarak ele alınabilen gündelik yaşam, sürekliliklerin ve alışkanlıkların inşa edildiği yer olarak görülebilmektedir.

Gündelik yaşam, toplumsal değişimin anlaşılmasının arka planı olarak görülebilen özel bir toplumsal yapı analizi için incelenen bir alan olmuştur. Bu yanı sıra gündelik yaşam, örgütlenmenin alanı, planlı düzenlemenin zaman ve mekâna tezahür etmiş hali olarak tasvir edilebilmektedir. Gündelik yaşamın örgütlenmesiyle, gündelik yaşam pratikleri kapalı bir devre yani üretim- tüketim, alanının yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple gündelik hayat, modernliğin temel ürünü olarak görülmeye uygundur (Lefebvre, 1998:77). Gündelik hayat ve tüketim ilişkisi de meseleyi tüketimin istekli öznelere olan kadınlara çekmektedir.

Kadınlar gündelik hayat içerisinde hem özne hem de nesne olarak değerlendirilebildikleri gibi aynı zamanda güzellik, moda gibi söylemlerle isimleri birlikte zikredilmektedir. Diğer yanı sıra da kadınlar hem üreten hem de tüketen olarak tanımlanabilmektedir. Bu doğrultuda kadınlar bir yandan meta olabildiği gibi, bir yandan metanın göstergesi ve simgesi olarak değerlendirilmektedir. Kadın konusundaki bu belirsizlik gündelik hayat modernliğinin bir parçası olarak ifade edilebilir (Lefebvre, 1998: 78). Bu noktadan hareketle muhafazakâr yaşam pratiği geliştiren kadınların gündelik yaşam pratikleri üzerine odaklanmak gerekmektedir. Bu odaklanma ilk olarak muhafazakâr kadın kimliğini tanımlamaya yönelik merakı da beraberinde getirmektedir. Muhafazakârlığın bireylerin dünyasında yorumlanmaya açık tarafı araştırmada görüşmecilere yöneltilen sorulara verilen cevaplara da yansımaktadır.

Ashnda kendimi muhafazakâr kadın olarak görmüyorum. Görmediğim için de nasıl cevaplanır bilmiyorum. Yaşantımı düşündüğüm zaman aşırı hassasiyetleri olan bir insan olarak görmüyorum kendimi. Bende özellikle dini hassasiyetleri yoğun olan insanlar muhafazakâr olarak tanımlanmalı diye düşünüyorum. Mesela, sahilde kadın erkek karışık bir mekânda haşemami giyinip yüzebilirim.... Bana göre muhafazakârlık Allah'ın bana haram koyduğu şeylerden kendimi koruyabilmenle birlikte kendini engelleyebilmemdir. [G-3].

Katı belirleyici taraflarının olmaması muhafazakârlığın bireylerin dünyasında doğrudan kimlik olarak tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte muhafazakârlığın bireylerin dünyasında içsel konumlandırılmasının yoruma açık olması görüşmecilerin muhafazakârlığı kendi anlamsal gerçeklerine göre tarif etmesine imkân tanımaktadır. Bu imkân dâhilinde yukarıdaki görüşmeci muhafazakârlığı dindar yaşam pratiği geliştirmekle bağdaştırırken, diğer yandan kendini muhafazakâr olarak tanımlayamamıştır. Bununla birlikte muhafazakârlığı Allah'ın haram koyduğu şeylerden kendini korumakla özdeşleştirmiştir.

Kendimi muhafazakâr olarak tanımlayamıyorum. Kendimi dini yaşantı hususunda oldukça eleştiriyorum. Bazı şeylerin farkında olmama rağmen, yaşantıya aktarma boyutunda eksikliklerim oluyor. Galiba dünyanın çekiciliğine fazlaca kapılıyorum [G-19].

Muhafazakârlığı din ile ilişkisi bağlamında değerlendiren bir diğer görüşmeci, konuşma esnasında öz eleştirisini yaparak dünyanın çekiciliğine kendini fazlaca kaptırıldığını ifade etmiştir. Dini yaşantı hususunda eksik olduğunu düşünerek muhafazakâr kadın tanımlamasına uymadığını dile getirmiştir. Bununla birlikte bir başka görüşmeci muhafazakârlığın popüler kullanıma uyan bir kavram olduğunu ve doğrudan dinle bağdaştırmanın eksik olacağını söylemesi ile muhafazakârlığı bireylerin dünyasında farklı anlamsal şemalarda değerlendirmektedir:

Muhafazakârlık, toplumla alakalı bir kavramdır. Ben bunu doğrudan İslam veya dinle bağdaştıramıyorum. Hakikatin çok daha derin boyutta olduğunu düşünüyorum.

Muhafazakârlık daha maddi, daha yüzeysel geliyor. Kavramlarda insanlar tarafından oluşturulmuş yapay şeylerdir. Ben inanç olarak Allah'a yakınlığım olduğunu düşünüyorum. Ama bunu, topluma göre muhafazakârlık tanımına göre bağdaştıramam. (G-10).

Muhafazakârlığı din ile ilişkisi üzerinden okumak muhafazakârlık kavramının temel düsturlarındandır. Buradan hareketle muhafazakârlıkla ilgili yapılan yorumların din ile ilişkinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bununla birlikte muhafazakârlığın salt dinle ilişkisi bağlamında değerlendirmekte eksik kalmaktadır. Bu durumla ilgili görüşmeci şu şekilde bir tutum geliştirmiştir:

Ben kimim sorusuna; hayatı güzelleştirmeye çalışan bir insanım diyebilirim. Şimdi modayla kadınları güzelleştiriyorsunuz diye hayat mı güzelleştirmiş oldunuz diyenler oluyor, kastettiğim şey tam olarak o değil. Evet işim hayallerimin bir aracı ama insana insanca davranılması, bireylerin yüzündeki tebessüm sebebi olabilmek kişinin ahlaki ve yaşantısıyla alakalı. Bu noktada evet, muhafazakâr bir kadımsın. Şu an ki şeklimiz ortamlarda, konuşmalarda muhafazakâr olarak kullanılıyor. Yani muhafazakârlık denildiğinde aşırı tesettürlü bir insan kastedilmiyor. Biraz önce konuştuğumuz orta halli ve daha modern insanlar akla geliyor. Evet, ben muhafazakâr bir insanım [G-5].

Moda tasarımıyla ilgilenen görüşmeci G-5, muhafazakârlığı salt görünüm boyutuna indirgmeden daha uygun ve istenilen düzeyde yaşamakla bağlantılı olarak açıklamaktadır. Bu hususta görüşmecilerin muhafazakârlığı yaygın kullanımıyla din ve gelenekle ilişkisi bağlamında değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Fakat bu değerlendirmelere eşlik eden diğer yorumlar muhafazakârlığın sınırlandırıcı tanımlarının aşılması gerektiği noktasına götürmektedir.

5.2 Muhafazakâr Rutinler: “Benim Diğer İnsanlardan Neyim Eksik”

Gündelik yaşamın arka planını ören, eylemleri belirleyen durumlardan biri zaman kullanımınıdır. Zaman ve mekânda yaşanan pratiklerle kurgulanan gündelik hayat, bireylerin eylemlerinin kültürel zeminini de beslemektedir. Yapıp ettiklerinden sorumlu bireylerin gündelik rutinleri bir yaşam pratiği geliştirmenin imkânını da sağlamaktadır. Muhafazakâr yaşam pratiğinin gündelik yaşamı kurgulama noktasındaki yönlendirici tutumunun bireylerin dünyasındaki karşılığı ise görüşmelere samimi şekilde yansımıştır.

Modern olmayı, günümüzde fazlaca abarttıklarını düşünüyorum. Şimdi ben Müslümanım diye, eğlenemeyecek miyim? ...Örnek verecek olursam, 14 mart için MFÖ için konser bileti aldım. .. Herkes belli ölçü standartlarında eğlenebilir. Otel gibi yerlerde içki oluyor ama bu tarz yerlerde kesinlikle alkole izin verilmiyor. Kalkıp oynanacak, taşkın hareketlere meylettirecek ortamlar yokken ben de herkes gibi gidip koltuğumda MFÖ'yü dinleyebilirim. Bunun nesi günah. İnsanlar bazı şeylere çok bağınaz bakıyorlar [G-14].

Gündelik rutinlerine zaman ayırırken kendini herkes gibi eğlenmekten neyin alıkoyacağı üzerinde duran görüşmeci, kapalı olduğu ve bu hususta yaşam tarzına sahip olmasıyla toplumun tüm kesiminin yararlandığı aktivite ve eylemlerden kendisinin ve kendisi gibi bir yaşantıya sahip olan insanların mahrum kalmamaları gerektiğini vurgulamaktadır. Görüşmeci G-14'ün yorumlarını başka bir görüşmeci şöyle desteklemektedir:

Ben yeni evliyim. Eşimle çok fazla planımız var. Her yaz tatilinde önce ülkemizin tüm bölgelerini gezip, sonra dünyaya açılmayı düşünülüyoruz. Almanca öğretmenliği yapıyorum. Başka dillerde de kendimi geliştirmek istiyorum. Benim yakındığım en nahoş durumlardan biri; Almanca okuyorsun, hem de tesettürlüsün tarzındaki insanların bakış açıları oluyor. Din ve vicdan özgürlüğünü hayatına aktaramamış insanlarla dolu olan çevrem, artık bir şeylerin değiştiğini görmesi gerekiyor [G-9].

Belirli tanımlar etrafında sınırlandırılmanın sıkıcı tarafının aşılması gerektiğini vurgulayan G-9, görüşmelerde bu konudan fazlaca yakındığını sık sık dile getirmiştir. Sınırlandırıcı üslubun aşılması gerektiği üzerinde duran görüşmeci, bu konuda kendini sorumlu hissettiğini de ifade etmiştir. Çalışan kadın olmanın sosyal aktivitelere engel olmadığı gibi aile kurabilmeye de engel olmadığını her fırsatta vurgulayan görüşmeci, toplumun insanları belirli kategorilere ayırmasının insanları

sıglaştıracağını düşünmektedir. Görüşmecilerden G-18 ise bu konuda diğer görüşmecilere benzer şekilde yakınma durumunu dile getirmektedir.

Ben ilahiyat okuyorum. Evet, isteyerek başladım ve hala bölümümü severek okuyorum. Ama artık insanların ilahiyatçılar şöyle yapar, ilahiyatçılar böyle yaşar hikâyelerinden sıkıldım. Kadın- erkek ilişkilerini bizim üzerimizden yorumlamaları, tesettürü sanki sadece bize farzmışçasına bizimle özdeşleştirmelerinden de bunaldım. Ben artık insanların birbirini ötekileştirmesine, kimliklere ayırmasından sıkıldım... İnsanların ilahiyatçılar sosyalleşmez, haremlik selamlık takılır anlayışlarının değişmesi gerektiğini düşünüyorum. Modern görünmek bu yüzden bana absürt gelmiyor. Açık konuşmam gerekirse, insanların kafasındaki ilahiyatçılar şöyledir, muhafazakârlar bağnazdır kalıplarının bizim yaşantılarımızdaki değişimlerle değişeceğini düşünüyorum [G-18].

Muhafazakârlığın bir yaşam pratiği geliştirmeye imkân tanıyıp tanımadığının anlaşılmasına dair yöneltilen sorulara verilen cevaplar; muhafazakârlığın insanları belirli kalıplar içerisinde değerlendirilmesine neden olduğu yönündedir. Bu durumun bireylerin ötekileştirilmesini de beraberinde getireceği üzerinde duran görüşmeciler, kimliksel sınırlandırılmaların aşılması gerektiği hususunda kendilerini sorumlu görmektedir. Modern görünüm sergilemenin muhafazakâr yaşam pratiği geliştirmeye engel olmadığını vurgulayan görüşmeciler “muhafazakârlar bağnazdır, tutucudur” gibi tanımlamaların yaşamsal tecrübeleriyle aşılabileceğini ifade etmektedir. Bu durum ise görüşmelerde “Benim diğer insanlardan neyim eksik” yorumunun yapılmasına ortam hazırlamaktadır. Salt kimliklere, yaşam pratiklerine indirgenen tutumların ayrıştırıcı olduğu üzerinde duran görüşmeciler farklı pratiklerle inşa edilecek ortaklıklara vurgu yapmaktadır. Günlük rutinlerin kişilerin kendi tercihlerine bırakılması gerektiğine değinen görüşmeciler, yaşanan toplumsal konjunktürde nasıl tavır geliştireceklerinin kendilerine bırakılmasını istemektedir. Herkes gibi vurgusuna dikkat çeken görüşmeciler kimliksel tanımlamalarla öteki olarak görülmenin aşılmasını her fırsatta vurgulamaktadır.

5.3 Muhafazakâr Kadının Sosyal Dünyası ve Boş Zaman Pratikleri

Gündelik yaşamın bir parçasını oluşturan zemin kamusal alanda öteki ile girişilen etkileşimlerin de anlaşılmasını gerektirmektedir. Değişimin yaşandığı gündelik hayat en özde insanın kendisini ve kendi dünyasına dâhil ettiği kişi, olay ve kurumlar üzerinden görünmektedir. Etkileşime ise bu dünyalar arasında girilmektedir. Gasset, insanın diğerleriyle etkileşiminde insan yaşamı herkesin kendisinininkidir, yani ‘benim yaşamımdır’, diyerek kendi yaşamı ve ötekiyle girilen etkileşimin başkalarının yaşamını şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Gasset’in burada üzerinde durduğu durum başkalarının yaşamının insanın etrafındaki sevdiklerinin, eş ve dostlarının yaşamının bireysel yaşamı doğrudan yaşam sahnesinde var olan, meydana gelen bir şeydir. Ötekinin yaşamı mahrem dahi olsa insan için sadece bir gösteriden ibarettir (2017:52). Ötekine göre geliştirilen kendilik inşası beraberinde farklılıklarla kurulan ortaklıklara da karşılık gelmektedir. Buradan hareketle geliştirilen yaşam tecrübesi, insanın sosyal bir varlık olarak devamlılığını gerekli kılmaktadır. Sosyal olmanın sorumluluklarından olan kamusal alanı tecrübe etmekte bu doğrultuda anlaşılması gereken durumlardandır. Kamusal meselesi ise çalışma hayatında olup olmama durumunu da beraberinde getirdiği için gelinen bu noktada görüşmecilerin çalışma hayatına bakış açıları üzerinde durmak gerekmektedir. Çalışma hayatına bakışın övgü ve yergi penceresinden ziyade ihtiyaç olarak yorumlandığı görüşmecilerin cevaplarında hissedilen ortak bir tutuma karşılık gelmektedir.

Eskiden ne vardı. Kadınlar sorardı erkeğin işini. Şimdilerde kadınların mesleği soruluyor... Geleneksellikteki bu noktada kırılmaya başladı. Bundan dolayı kadının kesinlikle güçlü olması lazım. Ama dini inancımaya göre, Osmanlı dönemindeki yaşam tarzındaki gibi, evinde çocuklarına bakan bir anne modeli, ekmek parası getiren baba modeli benim için doğru olan. Ama günümüz şartları düşünüldüğünde işler değişiyor, kadın çalışmalı. Ama benim çalışmayı istemememin ana sebebi, bizden beklenen güçlü kadın profili değil. Ben insanlık için faydalı işler yapmak istiyorum. Evde, pasta, kek yapmak yerine daha somut işler yapmak istiyorum. Ev hayatının hayallerimi sınırlandıracağını düşünüyorum[G-10].

Bir yandan evsel alanın uygunluğuna dikkat çeken görüşmeci (G-10) günümüz şartlarını baz alarak kadının çalışma hayatında aktif olması gerektiğini vurgulamaktadır. Uygun olarak savunduğu profilin sunduğu yaşama kendini ait hissedemediğini belirten görüşmeci, bu ikili durumda kendine yeni bir profil çizmektedir. Sadece ev işleri ile ilgilenmenin topluma faydalı işler yapmayla eş değer olmadığını düşünen görüşmeci, evin hayallerini sınırlandıran doğasından ziyade kamusal alanın aktif bireyine kişisel tecrübelerinde daha çok yaklaşmak istemektedir. Bununla birlikte çalışan kadın olmanın kendi içinde zorlukları olduğuna değinen bazı görüşmeciler ise konuyu kadınlar için bazı mesleklerin daha uygun olabileceği noktasına çekmektedir.

“Ben, şu an çalışan bir kadıyım. Bekâr olmama rağmen iş hayatı beni çok yoruyor. Eve gidince hiçbir şeye halim kalmıyor. Özellikle kadın, iş hayatında hem değişiyor ve hem de bulunduğu kurumu değiştiriyor. Ben şu an bekârım, evlenince sorumluluklar da değişecek. Galiba, kararımı netleştirecek olay, evlilik hayatıyla birlikte benim ne denli bunu yürütebileceğim olacak. Ama tüm bu kadının çalışma hayatında olmasına karşı yaptığım eleştirilerle birlikte, sosyalleşmek ve çevre edinmek adına yaptığı katkıyı söylemeden edemeyeceğim. Zaman içinde fikrim ne yönde değişir bilmiyorum, ama günümüz şartlarında kadının iş ortamlarının pek uygun olduğunu düşünmüyorum. Ya da her işin kadın için uygun olduğunu düşünmüyorum. Sağlık ve eğitim sektörü kadın için uygun ama, saatlerinde bir esnekliğe gidilmesi gerektiğini düşünüyorum [G-13].

“Eskiden kadının çalışma gerekliliği yoktu. Ama bence bu devir kadının çalışması gerekliliği olan bir devir. Kendi ayaklarının üstünde durman gerekiyor. Yoksa erkek tarafından eziliyorsun. Evinde kaldığın zaman, çocuklarına baktığın zaman ikinci plana atılıyorsun. Bir kadın ayakları üzerinde durmalı. Ama her meslek kadına göre değil. Bir öğretmenlik bayan için uygun ama hemşirelik değil mesela...” [G-16].

Her mesleğin kendine ait sorumlulukları ve zaman yönetimi olduğuna dikkat çeken bazı görüşmeciler kendilerinden yola çıkarak hemcinsleri için; Kuran Kursu hocalığı, sağlık ve eğitim sektörü mesleklerin daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışma hayatının zorlukları olduğu vurgulansa da görüşmecilerin mutabık olduğu konulardan biri, kadının çalışma hayatında olması gerektiğidir. Bu durum görüşmecilerin yaşları ve evli olup olmamalarıyla da birlikte değerlendirilmelidir. Bekâr görüşmeciler, henüz evliliğin sorumluluklarını taşımadıkları için daha rahat olduklarını ifade ederken, evli görüşmeciler ise çalışma hayatının zorluklarına daha çok dikkat çekmektedir.

Muhafazakâr kadınların sosyal dünyasını anlamak çalışma hayatlarının yanında kendilerine ayırdıkları zamanı da anlamayı gerektirmektedir. Bu durum ise boş zaman denen gerçekliğin ne ile doldurulduğunun bilinmesini gerekli kılmaktadır. Çalışma hayatında olmanın tempolu yaşamı beraberinde getirmesi, boş zaman kurumunu da tempolu hale getirmektedir. Görüşmecilerin çoğunun ortak olduğu durumlardan biri boş vakit bulamamaları yönündeki sitem olmuştur. Görüşülen kesim daha çok çalışan kadınlardan oluşmakla birlikte ev kadınları da boş zaman konusunda diğer görüşmecilerin yaşadığı, kendilerine zaman ayıramama sıkıntısı hissetmemektedir. Aksine ev kadınları zamanlarını çalışan kadınlar kadar verimli geçiremediklerine değinerek, var olan boş zamanı dolduracak pek bir şey yapamadıklarını da ifade etmektedir.

“Boş vakit kavramı bende, görev ve sorumluluklarım dışında bana kalan zamanı ifade etmektedir. Bana kalan bu zamanda genelde evde olduğum için, vaktim evde geçiyor. Aslında evimde mutlu olduğum için, sıkılıyorum diyemem. Ama bazen hayatıma değişiklik katmak istiyorum. Bu durumlarda da eşim imdadımıza yetişiyor. Çok sosyal bir eşim olduğu için, özellikle bahar ve yaz aylarında her hafta pikniğe gideriz. Piknikte daha sakin yerleri tercih ediyoruz. Normalde evde tüm yemekler ve ev işleri bana aittir. Ama pikniğe veya tatile gittiğimizde dışarıda bana hiçbir iş yaptırmaz. Ev sana, dışarıya bana ait der. Sağ olsun, eşim anlayışlıdır. Çocukların okulu olduğu için şehir dışı tatillerine sadece yazın zaman ayırabiliyoruz. Tercihimiz oteller olmuyor. Alanya’da bir boy, oraya çadır kuruyoruz. Pek fazla insan olmuyor, özellikle hafta içi gidince kimse olmuyor. Ailece hoş tatil geçiriyoruz. Bende geceleri haşemamla, gündüzleri bikinimle yüzebiliyorum” [G-20].

Boş zamanlarındaki faaliyetlerdeki ev- evin dışarısı ayrımında kadını özel alanıyla özdeşleştiren görüşmecinin eşi, kendisini ev dışındaki sorumluluklarla özdeşleştirerek sorumluluklarına göre hareket etmektedir. Görüştüğümüz (G-20), bu durumda herhangi bir sıkıntı görmezken bir başka görüşmeci, kadın ve erkeğin birbirini hemen her konuda yardım ederek dengelemesi gerektiğini ifade etmektedir.

"23 yaşında görücü usulü evlendim. Eşimi seviyorum. 3 çocuk annesiyim. Bir günüm, genel de evde geçiyor. İnan zamanımın çoğu evde geçmesine rağmen, hiç boş kalmıyorum... Evet, sosyalleşme alanımız genel de akraba çevrem ve günler oluyor. İşte bu noktada çalışan kadın olmak isterdim. Bence bir kadının kendi parasının olması güzel bir duygu. Şükür, eşim kimseye muhtaç etmiyor ama kendi ayaklarını üzerinde durmak isterdim. Hem o zaman arkadaş çevrem de artardı. Evliliğimin ilk yılları çalışmayı hiç düşünmedim. Şimdi çocuklarda büyüyünce insan farklı bir şeyler istiyor. Şimdi açıktan sosyal hizmet bölümü okuyorum. İlerde çalışmaya hayatına atılır mıyım, hiç belli olmaz. Ben galiba diğer hemcinslerim gibi, bize verilen haklardan yararlanmak istiyorum. Ailem her zaman benim için önemli ve önemli olacak, ama benim kendi hayatımda olduğu için her şeyi dengelemem gerekiyor [G-12]."

Çalışma hayatını sosyalleşmenin imkânlarından biri olarak değerlendiren görüşmeci, çalışma hayatını kadına verilen haklardan biri olarak görmektedir. Bununla birlikte sosyalleşme alanının genelde akraba çevresinden oluşmasından yakınan G-20, sosyalleşme alanı olarak sosyal ağlarında hayatında önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir. Bu durumu görüşmeci G -3'ün yorumları da destekler niteliktedir:

"Abartmıyorum, yaklaşık 8 saatim Whatsapp'ta geçiyor. Çok fazla grubum var. Ben whatsapp gruplarını fazlaca işlevsel buluyorum. Artık normal sms'i kullanmıyorum desem yalan olmaz... Hatta, annem "Allah, Whatsapp'tan razı olsun, o olmasa nasıl görüşürüm, ben akrabalarımı, diyor". Bu kadar hayatımda olduğu için, Whatsapp diğer sosyal ağlardan benim için çok farklı" [G-3]."

"Hayatın normal seyrinde devam etmesi için asıl ihtiyaçlarınızın karşılanması gerekir ya, yeme- içme gibi, bunu söylediğim için biraz utanıyorum ama işte Whatsap benim için asıl ihtiyaçlardan biri. Whatsapp benim için o kadar önemli ki, internetim biteceği zaman ya da kazara bittiği zaman Whatsabi kısa süreli olsa kullanamama fikri bile üzüyor" [G-18]."

"... Pek çok insan yıllardır Facebook'u aktif olarak kullanıyor... Facebook'u, şu an kapatmak üzereyim. Faceyi 6-7 yıldır nadiren kullanıyorum. Galiba instagram iletişim ve sosyal ağla olan ihtiyacım için yeterli oluyor. Facebook kısaca demode olmaya başladı. Facebook out, Instagram in"[G-5]."

"Youtube bence kara delik. Girdiğin ve çıktığın nokta aynı olmayan bir uçsuzluk bende. Şuna da bakayım, şunu da izleyim derken bazen abartmıyorum 5 saat deliksiz Youtube'de vakit geçiriyorum..." [G-2]."

"İnstagram'ın keşfet kısmı özellikle derya deniz gibi. Girip çıkamıyorsunuz..." [G-14]."

Görüşmelerde sosyal ağların kadınların gündelik yaşamlarının bir parçası olduğu görülmektedir. Whatssap, samimiyet alanı olarak görülürken Instagram'ın hızla kullanımıyla birlikte Facebook, demode olarak görülmektedir. Buna ek olarak sosyal ağların hareketli alanlarından biri olan YouTube için kara delik yorumu yapılmaktadır. Bir başka görüşmecimiz ise Instagram'ın keşfet kısmını derya deniz olarak tanımlayarak sosyal ağların sınırsız ulaşım imkân tanıyan, zamanı fazlaca dolduran tarafını vurgulamaktadır.

5.4 Geçmişin Hatırası: Nostalji Önemlidir

Muhafazakârlığın ana temalarından olan geçmiş ve gelenek birbiriyle yakın ilişkilidir. Bu durum geçmişi hatırlatıp, geleceği, gelenek çerçevesinden değerlendirmeyi beraberinde getirmektedir. Geçmiş denince ise akla hatıra, hatıraların canlandırdığı nostalji gelmektedir. Nostalji ise modern pratiklerde de kendini göstermektedir. Bir katılımcı geçmişin önemini şöyle ifade etmektedir:

“Benim için nostalji hayatımın olmazsa olmazlarımdan, bir nevi beni tanımlayan sıfatta diyebiliriz. Nostaljinin içinde geçmiş, gelenek, yaşanan an ve gelecek vardır. Şimdilerde benim bahsettiğim şeyi tanımlamak için “Retro” ve “Vintage” tabirleri kullanılıyor. Yani şimdilerde yükselen trend. Geçmişin izlerini devam ettirmek çok hoşuma gidiyor. Mesela, geçen ay nişanım oldu. Nişanım için sıradan bir abiye tercih etmek istemedim. İnternette dolanırken karşıma Seçil Store’nin internet sayfasında nişanımda tercih ettiğim kıyafetim çıktı, 500 liradan 200 liraya düşen makul fiyat seçeneğiyle beni cezbedti. Hemen almak istedim. Elbise görünüm olarak 80’li yılların havasını yansıtıyordu. Sonra onu dantel eldiven ve başörtüm üzerine taktığım küçük aksesuar şapkanla tamamlamak istedim. Sonuç olarak ortaya kişiliğimi yansıtan ve beni mutlu eden bir görüntü çıktı” [G-4].

Görüşmeci G-4’ün cevaplarına yakın bir tuttum sergileyen G-14 , eskiyi hatırlatan Retro parçaların muhafazakârlıkla ilişkisi üzerinde durmaktadır:

“Bu aralar bazı sayfalarda Retro tarz parçalar görüyorum. Zaten modada sıklıkla eskiyi hatırlatan parçalar kullanıyor. Bence bu da bir muhafazakârlık göstergesi. Eskiden kopulmadan yeni hale getiriyoruz” [G-14].

Geçmişin izlerini kullandığı eşyalarda ve tüketim tercihlerinde görmek isteyen bazı görüşmeciler muhafazakârlığın günümüzdeki anlamına yakın bir alışkanlık sergilemektedir. Nostaljinin modern karşılığı olarak kullanılabilir Retro ve Vintage kavramlarına dikkat çekmeden geçmek eksik olmaktadır. Retro ve Vintage geçmişten gelen yahut geçmiştekilere benzeyen anlamında kullanıldığı için, bu tarz seçilen parçaları modern argümanlarla kullanmak, “muhafazakâr alışkanlıklar” arasında değerlendirilebilmektedir. Buradan hareketle muhafazakâr kadınların tercihleri üzerinde durduğumuz bu noktada mesele tüketim pratiklerine gelmektedir.

5. 5 Tüketim Pratikleri: Tesettür ve Şıklık Bir Arada

Tüketim kültürü içinde filizlenen gündelik hayatın kendine has rutinleri bireylere hayat tarzı da belirlemektedir. Bu noktada Featherstone (2005:140) hayat tarzını; “bir kimsenin bedeni, giysileri, konuşması, boş zamanı kullanması, yiyecek ve içecek tercihleri, ev, otomobil, tatil seçimleri vb. mülk sahibi/ tüketicinin beğeni ve üslup duygusunun bireyselliğinin işaretleri” olarak tanımlamaktadır.

Günlük rutinleri ve alışkanlıkları şekillenmesinde önemli etkenlerden biri olan alışveriş tercihleri tüketim pratiklerini belirlemektedir. Tüketimin en hareketli hali olan alışveriş yapma, kadınların kendilerine dair yaptıkları bir eylem olarak görülmekle birlikte mutlulukla ilişkisi bağlamında değerlendirilebilmektedir.

“Alışveriş yapmak, bana kendimi özel hissettiriyor. Aslında aşırı alışveriş yapmam. Ama yaptığım zamanlarda ise kendime zaman ayırmış hissine kapılıyorum ve mutlu olurum. Evet, insan para harcadıkça mutlu olmaması gerekmektedir. Ama kendi kazandığım parayı harcamanın ise lezzetini de kendime harcama yaparak yaşamak galiba hoşuma gidiyor” [G-16].

“Modacı olduğum için özellikle şimdilerde fazlaca revaçta olan fuarları takip ediyorum. Fuarlardaki katılımcılar genellikle kalburüstü diyebileceğimiz sınıftan oluyor. Para var ise insanlar onu bir şekilde harcamadan duramıyor. Ürünlerin fiyatları da gelen müşterilerin bütçeleri ile doğru orantılı oluyor, yani fiyatları yüksek. Ama şimdi bir de instagram butikleri var. Onların katıldığı fuarlar ise daha orta halli insanlara hitap ediyor. Her halükârda insanlarda para varsa, huzur da geliyor. Çünkü insan harcadıkça bazen mutlu olabiliyor” [G-5].

Para harcamanın mutlulukla ilişkisi olduğu üzerinde duran kadınlar, bu anlamda alışverişlerinde mağazaları tercih edebildikleri gibi günümüzde internet alışverişini de çok daha pratik bulmaktadır. Tercih edilen internet site isimlerinin İslami kesimin duygularına hitap edilecek şekilde dizayn edildiği de görülmektedir. Suhneva, Modanisa, Sefamerve, Tekbir, Hijab, Setrms, E-tesettür, Bone Sera, Touche, Sefa Merve, Esra Keskin (Heqa), Hoopstore, Muallime Design, Allday, Lamelif, Seçil Store, Tuğba. Bununla birlikte Lcwaikiki, Defacto, Koton, H&M, Twist, Mango gibi sadece tesettüre yönelik olmayıp, farklı yaş ve cinsiyetlere, belirli bir kimliğe atfedilmeyen mağazalar muhafazakâr kadınların takip ettikleri alışveriş mekânlarındandır. Ayakkabı

tercihlerinde ise, Flo, Adidas, Nike, Reebok, Puma gibi marka isimleri tercih edilmektedir. Çanta için, Matmazel, Elle, İnci gibi markalar tercih edilirken, Eşarp ve şallar için de Armanda, İpekyolu, Silk Home, Armine, Vakko, Levidor gibi markalar sıralanmaktadır. Bunun yanında görüşmeciler alışveriş tercihleri üzerine konuşurken sıklıkla estetik vurgusu yaparak şık ve tesettürü bir arada tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Tesettürlü olduğunda İslam’ı hatırlatan kişi sen oluyorsun. Hiç üzerine başına dikkat etmezsen çoğu insanı bundan uzaklaştıra da biliyorsun. O yüzden güzel ve şık olmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü insanlar buna özenbiliyor”. [G-3]

Bana göre, vücut hatlarını belli etmeyen ölçülerde giyildiğinde hem şık hem tesettürlü olunması mümkün. Ben tasarımlarımda çizdiğim tuniklerin boylarını 120 boy yapıyorum. Diz altında olmasını tercih ediyorum. Eğer tunik diz boylarındaysa, pantolonu geniş ve bol paçalı yapıyorum. Benim ürünlerimde daha salaş bir görünüm ortaya çıkıyor. Salaş görünümü müşteriler hem daha şık hem de vücut hatlarını belli etmediği için daha çok tercih ediyor. Müşterilerin taleplerine göre firmamız şekilleniyoruz. Ben kendi kıyafet tercihlerimde asimetrik kesim ve diz altı tunikler tercih ediyorum. Basic giyinmeyi seviyorum. Rahat ve günlük görünüme sahip kıyafetlerde bir parça ışıltı ekleyerek şıklığı yakalamayı seviyorum. Çok renkli kıyafetleri tercih etmiyorum. Cağcağlı renklerin elit durduğunu düşünmüyorum. Daha sade ve açık renkleri kendi giyimimde tercih ettiğim gibi, bu ayrıntıyı çizimlerimde de dikkat ediyorum. Toprak, gri ve krem tonları tercihlerim arasında. [G-5]

Tesettür ve şıklığı bir arada tercih etmenin olabirliğini vurgulayan görüşmecilerin bu tavrı, görüşmelerde genel olarak üzerinde durdukları katı bir belirleyiciliği aşma haline karşılık gelmektedir. Görüşmecilerin benimsediği bu üslup güzellik ve makyaj yorumlarında da kendini hissettirmiştir.

5.6 Güzellik Mottosu: “Yokmuş Gibi Duran Makyaj”

Kadınlar üzerine konuşmak ve düşünmek kadınların moda ve güzellik algılarının da merak edilmesini beraberinde getirmektedir. Muhafazakâr olarak tanımlanmaya uygun kadınların ise moda ile olan ilişkisi, güzellik adına yapıp ettikleri gündelik yaşam pratiklerinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bir katılımcı modaya ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

Bence, özellikle çalışan kadınların görünümüne daha çok dikkat etmesi gerekiyor. Öğretmensen öğrencilerin seni örnek alıyor, hemşireysen diğer çalışanlar. Tabi, kıyafet konusunda tesettür ölçütlerini gözden kaçırmamak gerekiyor [G-13].

Debord’a göre (2018: 38) günümüzde üretilen pek çok nesnenin süsü, bu süsle beraber sayıları giderek artan imaj nesnelere biçimlendiren iktisadi sektörün esas üretimi; gösterebilir. Göstergebilimin hazzına tüketimle varılmaktadır. Tüketim ise, genele hitap eden tavrıyla insanların birbirine benzemesine olanak sağlar. Görünümün önemli olduğu üzerinde duran görüşmeciler bu hususta özenli olunması gerektiğini düşünmektedirler. Görünümle alakalı bir boyut düşünüldüğünde akla gelen unsurlardan biri makyajdır. Bir görüşmeci makyaja ilişkin tutumunu şöyle ifade etmektedir:

Ben yeni kapandım. Açıkken makyaj yapıyordum. Farklı görünmek, herkes gibi olmamak gibi bir tarafım var. Makyaj, yaptığım zamanlarda aşırı yapmam. Aslında itiraf etmem gerekirse, makyaj insanları birbirine benzeştiriyor. Ama benimki bir alışkanlık. Özellikle de göz makyajı vazgeçemediğim bir durum. Özellikle gözümde makyaj olmadığı zaman arkadaşlarım hasta falan olduğumu düşünüyor. Hasta gibi, solgun duruyor yüzüm. Makyajla canlılık katıyorum [G-10].

Makyajı alışkanlık olarak değerlendiren görüşmecimiz aşırıya kaçmadan bu alışkanlığını sürdürdüğünü ifade etmektedir. Ölçüye dikkat etmeleri gerektiğine dikkat çeken görüşmeciler bu noktada göz makyajını önemsediklerini ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin makyaj tercihleri değişmekle birlikte, makyaj hususunda hemfikir oldukları noktalardan biri, göz makyajını önemsemeleri olmuştur. Özellikle makyajın 18-30 arasında daha fazla tercih edildiği görülmüştür.

Sanırım liseden bu yana gözlerimi boyarım. Alışmışım. Gözlerim boş gelir sürme çekmezsem. Başka da bir şey yapmam. Aşırı bir makyaj yapmam. Hatta gözlerimi boyamaya o kadar çok alışmışım ki, evde olduğum günlerde makyaj yapmadığım için, kendime değişik geliyorum. Kalkıp, makyaj yaptığımı daha doğrusu göz makyajı yaptığımı biliyorum [G-6]

Youtube'da çok fazla makyaj videosuna dalyorum. Rimel aşkına, Duygu Özasan gibi sayfaları takip ediyorum... Makyaj olmazsa olmazım değil ama makyaj olsa beni mutlu eder olmazsa da öldürmez. Yokmuş gibi duran makyajı önemsiyorum. Makyaj, insanı otomatik olarak güzelleştirdiği için iyi de hissettiriyor. Güzel hissetmek özgüveni de artırıyor. Hasta olduğumda ve yorgun olduğumda kusurları kapatmak istiyorum. Kişisel bakıma makyajdan daha çok önem veriyorum. Makyaj malzemelerinden ziyade bütçemi yüz bakım ürünlerine ayırıyorum. Yüz yıkama jeli, tonik, nemlendirici, maskeler. Kişisel bakım benim ihtiyacım. Bir malzemeyi aldığımda diğerini de almayı istiyorum. Güzel görünmek benim için önemli [G-14].

“Yokmuş gibi duran makyaj” kavramına doğrudan dikkat çeken görüşmeci G-14, görüşmecilerin makyaj konusundaki yorumlarını karşılayıcı bir ifade kullanmıştır. Görüşmeciler, bir yandan güzellik için gerekli görülen makyajın diğer yandan ölçüyü kaçırmadan yapılması gerektiğini vurgulamışlardır. Ne yandan ne serden vazgeçmemek mottosuna dayanan güzellik anlayışı muhafazakâr yaşam pratiği geliştiren kadınların gündelik yaşamlarında genel olarak hissedilen bir duruma karşılık gelmektedir.

5.7 Orta Halli Yaşam Tahayyülleri

Gündelik hayatın akışında var olan gerçeklik dünyası, meşru kalıplarla şekillenen hayatı yansıtmaktadır. Bu meşrulaştırma sürecinde etkili olan yapı dindir. İbadet pratiklerinden dini yaşam tarzlarına kadar tüm toplum ve birey özelinde meydana gelen dini pratikler, modern dünya içerisinde rahatlıkla gündelik yaşama eklenmektedir. Daha çok özel alanın himayesinde olan dini yaşantı, ibadet ve yaşam pratikleri boyutuyla kamusal alanda daha görünür olmaktadır (Avcı, 2012: 44-47). Bu bağlamda muhafazakârlığın dini pratik ve ritüellerle ilişkisinin görüşmecilerin bakış açısından değerlendirilmesi gerekir. Dini pratik ve ritüeller bağlamında daha çok görüşmecilerin örtünme hikâyeleri üzerinde durulmuştur.

Üniversite son sınıfta kendi kararımı kapandım. Ailem olumlu karşıladı. İlk başlarda kıyafetlerimi tunik, pantolon ve tarz olan parçaları kombin oluşturarak kullanıyordum. Üniversite bitip mezun olduktan sonra, arkadaş çevremın etkisi, okuduklarım ve en önemlisi içimden gelen bir duyguyla feraceye geçtim. Özellikle annem, bu tarz kapanmana ne gerek var “Gençsin, ilerde koyuda giyersin, uzunda. Şimdi aman kızım, hayatını yaşa” gibi ifadelerle beni caydırmaya çalışıyordu. Ferace giyeli 2 yıl oldu. İlk başlarda ferace üzerine örtümü uzun yapıyordum. Ama şimdilerde şalın rahatlığı ve pratikliğiyle şal kullanmaya başladım. Fakat uzun eşarp taktığımdaki görüntüm içime daha çok sınıyordu. Şimdi kendimi tam olarak tesettürlü göremiyorum. [G-13]

Benim ailem muhafazakâr bir aile... Aldığım örtünme kararının pişmanlığını hiçbir zaman yaşamadım, Elhamdülillah. Fakat kendimi çok eleştiriyorum. Zaten şimdi modern kapalıyız. Hakkını veremiyoruz kapanmanın. Ben “orta tesettürlüyüm” diyorum kendime. Tamamen tesettürlü ve takva sahibi değilim. Tabi şimdilerde çok fazla görmeye alıştığımız bonesiz, iğnesiz örtü takan, bilek boy pantolon giyip, dar paça pantolon, kısa tunik giyen kapalılardan değilim. Kendimi orta halli görüyorum. Olması gereken, en azından günümüzde renkli de olsa pardesü giymemiz gerekiyor diye düşünüyorum. [G-6]

Görüşmeler de dikkat çekici unsurlardan biri de görüşmecilerin ezan vakitlerini hatırlatan Pro Namaz Vakitleri programını kullanmaları olmuştur.

Gerçekten teknoloji hayatımızı kolaylaştırıyor. Daha önce konuştuğumuz gibi maalesef makyaj videosu da izlemeye imkân tanıdığı gibi, hayatımızı kolaylaştıran tarafları da fazlasıyla mevcut. Bazen okulun yoğunluğundan o kadar yoruluyor ve dalgın oluyorum ki, bu program olmasa inanılmaz bazen namaz kılmayı unutuyorum. Bu yüzden bu programı çok faydalı buluyorum. Bu program da bize gösteriyor ki, aslında teknolojiyi Müslümanca kullanabilmek fazlasıyla mümkün. [G-14]

Dini pratikleri uygulama noktasında (namaz, oruç gibi) konuşulduğunda görüşmeciler, kendilerini bu pratikleri uygulama noktasında eksik hissettiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle tesettür konusunda konuşurken kendilerini eleştiren görüşmecilerimiz tesettüre tam anlamıyla riayet edemediklerini ifade etmişlerdir. Tesettür hususunda ise *“tam olarak tesettürlü değiliz, orta tesettürlüyüz”* şeklindeki ifadeleri de görüşmecilerin tesettür yorumlarında da katı bir belirleyicilik içerisine giremediklerini göstermektedir. Yine görüşmecilerin kendilerini doğrudan dindar olarak değerlendirmedikleri görülmüştür. Bu tavır alışlar ise görüşmecilerin kendilerine orta halli bir yaşam tasavvur ettiklerini de göstermektedir. Bu tavrın gündelik yaşam pratiklerine sinmesi ise kaçınılmaz bir gerçektir.

6 Sonuç

Muhafazakâr kadının dünyasını irdeleyen bu çalışma, “muhafazakâr kadın” ve “gündelik yaşam” ilişkisini anlamaya dayanmaktadır. “Muhafazakâr kadın” olarak nitelendirilen kadınların; muhafazakârlık algıları, kendilerini muhafazakâr kodlarla tanımlayıp tanımlayamadıkları gibi sorular gündelik yaşam pratikleri üzerinden cevaplandırılmaya çalışılmaktadır.

Sahadaki görüşmeler ve gözlemlerle şekillenen bu çalışmada muhafazakârlık kavramının görüşmecilerin zihinlerindeki tanımlara göre konumlandırıldığı tespit edilmiştir. Muhafazakâr kimliğe aidiyetleri sorulduğunda, görüşmecilerin kendilerini doğrudan muhafazakâr olarak tanımlayamadıkları görülmüştür. Görüşmelerin ilerleyen noktasında ise görüşmecilerin muhafazakârlığı zihinlerinde kendilerine uygun bir hale getirerek tanımlamaları kendilerini de muhafazakâr kimliğin anlamsal öğelerine yaklaştırmaktadır. Muhafazakâr olmanın dindar ya da statükocu olmadığını vurgulayan görüşmeciler, muhafazakârlığı modern yaşama pratiği ile birlikte değerlendirmektedir. Bununla birlikte görüşmecilerin kendilerini doğrudan dindar olarak değerlendirmedikleri de görülmüş, görüşmeciler günlük yaşamlarındaki telaşlar içinde belli dini pratiklere (namaz, oruç) bağlı kaldıklarını ifade etmişlerdir. Tesettür hususunda ise *“tam olarak tesettürlü değiliz, orta tesettürlüyüz”* şeklindeki ifadeleri de görüşmecilerin, doğrudan bir kimlik, bir görüş, yaşam pratiği hususunda değerlendirilmemek istediklerini gösteren bir başka boyuttur. Kimliksel olarak doğrudan tanımlanmanın sınırlandırıcı doğasını aşmak gerektiğini vurgulayan görüşmeciler, bu anlamda ortalama olarak gördükleri *“herkes gibi”* yaşamayı vurgulamaktadır. Herkes gibi yaşama tutumu ise *“Benim diğer insanlardan neyim eksik”* düşüncesinin oluşmasını da beraberinde getirmektedir. Bu düşünceden hareket etmek ise zaman içinde yapılan pek çok rutine sirayet ederek gündelik yaşam pratiklerini de etkilemektedir. Bu etkilenme alışverişteki pratiklere de yansyarak hem sık hem tesettürlü olmaya uygun parçaların tercih edilmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte görüşmecilerin makyaj konusunda yaptıkları *“yokmuş gibi duran makyaj”* yorumu da bu minvalde değerlendirilmeye uygundur.

20 kişi ile yapılan görüşmelerde 2 kişi hariç diğerlerinin çalışan kadın olması görüşmecilerin çalışma hayatını talep ettiklerini göstermektedir. Bununla birlikte ev kadını olan 2 görüşmeci, gününüz şartlarını baz alarak kadının çalışma hayatında olması gerektiğini vurgulamışlardır. Sadece ev işleri ile ilgilenmenin topluma faydalı işler yapmayla eş değer olmadığı üzerinde duran görüşmeciler, evi bir kenara bırakmadan çalışan kadın modelini örnek almaktadır. Bununla birlikte çalışan kadın olmanın kendi içinde zorlukları olduğuna değinen bazı görüşmeciler ise konuyu kadınlar için bazı mesleklerin daha uygun olabileceği noktasına çekmiştir. Bu doğrultuda görüşmeciler; Kuran Kursu hocalığı, sağlık ve eğitim sektörü mesleklerinin kadınlar için daha uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Saha araştırmasında gündelik yaşam pratikleri farklı bağlamlarda ele alınsa da cevaplar bazı ortak tutum ve durumlarda birleşmiştir. Görüşmecilerin alışveriş tercihleri, güzellik tutumları, dini pratik ve ritüelleri uygulama, çalışma durumları, boş zaman değerlendirilmeleri, tesettür konusuna bakışları; orta yolu benimseyerek yaşamak isteyen bir profil çizmektedir. Bir yandan günümüz toplum şartlarının sunduğu bir yaşam pratiği diğer yandan kendilerinin olmak istediği kişiyi harmanlayarak orta yolu bulmaya çalışmak ise görüşmecilerin genel olarak takındığı hale karşılık

gelmektedir. Sonuç olarak, görüşmeler de orta yolu bulmaya yönelik tutum “orta halli” yaşama tahayyülüne işaret etmektedir. Zihinlerindeki uygun olanı benimseme hali, yaşam pratiklerinde “orta halli” birey olarak ifade edilmeye imkân tanımaktadır. Kendilerince belirledikleri uygun olanın yapılması gerektiği anlayışı hemen hemen tüm eylemlerinde kendini hissettirmektedir. Şık olurken tesettürü elden bırakmama, makyaj yaparken aşırıya kaçmama, dindar olarak tanımlamaktan kaçınma, çalışan kadın olma isteği ama uygun mesleği tercih etme gibi durumları uygun olan standartlara yaklaşma fikrinden kaynaklanmaktadır. Hem modern hem muhafazakâr yaşam pratiklerini içselleştirmedeki orta yolu bulmaya yönelik gayret, görüşmecilerin gündelik deneyimlerinde takındığı genel tavrı göstermektedir.

Muhafazakârlığın katı bir amentüsü olmamasına rağmen kavramın süreklilik arz eden düzen ve geleneklere bağlılık ilkesi toplumsal değişmelerin hızıyla birlikte değişim geçirmektedir. Modern yaşama pratiğinin de aşıldığı günümüz şartlarında muhafazakârlık gibi kavramların kimliksel belirleyiciliğinin kırılanlaştığını söylemek yerinde olmaktadır. Yaşanılan zamanın ruhunun geçicilik ve esnekleşme olması kimliklerin belirleyiciliğini de esnek hale getirmiştir. Bu sebeple görüşmecilerin kendilerini doğrudan muhafazakâr olarak tanımlayamamaları şaşırtıcı gelmemektedir. Bununla birlikte doğrudan tanımlamaktan kaçınma, tamamen kimliksel öğelerden uzaklaşıldığı anlamına da gelmemelidir. Postmodern durumun mottolarından olan –hem, hem de – anlayışının, çalışma da hem modern hem muhafazakâr yaşam pratiği geliştirmek isteyen görüşmecilerin tutumlarıyla uyduğu görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/ References

- Acar, M. ve Demir, Ö. (2005). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Adres Yayınları.
- Akkaş, H. H. (2003). Muhafazakâr siyasi düşünce kavramı üzerine. AKÜ Yayınları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2).
- Avcı, Ö. (2012). *İki dünya arasında- İstanbul'da dindar üniversite gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aydın, M. (2013). *Güncel kültürde temel kavramlar*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Bora, T. (2014). *Türk saşının üç hali (Milliyetçilik, muhafazakarlık, İslamcılık)*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Çapçioğlu, İ. (2016). Tanzimat'tan günümüze muhafazakâr kadın algısındaki değişimler. *Dini Araştırmalar Sayısı Kadın Özel Sayısı*, 271-291.
- Dikeçligil, B. (2017). *Ontolojiyi hatırlamak- Sosyolojide yöntem sorunu-*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2004). Muhafazakarlık: Ana temalar. *Muhafazakarlık, Liberal düşünce Dergisi*, (34), 5-9.

- Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve tüketim kültürü* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gasset, O. y, (2017). *İnsan ve herkes* (N. G. Işık, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2016). *Modern mahrem, medeniyet ve örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları.
- URL 1: Erişim adresi: https://www.muhafazakar.com/blog/muhafazakarligin-10-prensibi_8499a3 (Erişim Tarihi: 01.06.2021).
- Lefebvre, H. (1998). *Modern dünyada gündelik hayat* (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Meriç, N. (2000). *Osmanlı'da gündelik hayatın değişimi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Mollaer, F. (2014). *Muhafazakarlığın iki yüzü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Oekeshott, M. (2004). Muhafazakâr Olmak Üzerine (İ. Seyrek, Çev.). *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, (1), 58- 78.